

LUKA VUJOVIĆ KAO PROUČAVALAC CRNOGORSKIH GOVORA

Adnan Čirgić

This paper gives a short overview of the contribution of Luka Vujović to the Montenegrin dialectology. This contribution is reflected primarily in solving two major questions of our dialectology – the question of Mrković Ekavian dialect instead of the previous jat and descriptions of that entire speech, as well as the question of chronology and origin of the loss of rection of a verb in the Montenegrin speech patterns.

Teško je naći slučaj manje zemlje s više reprezentativnih filologa no što je to Crna Gora. Samo u XX vijeku Crna Gora je iznjedrila znamenite filologe poput Danila Vušovića, Gojka Ružičića, Radomira Aleksića, Radosava Boškovića, Mihaila Stevanovića, Mitra Pešikana, Dragoljuba Petrovića i drugih, koji su dali nemjerljiv doprinos ne samo crnogorskoj no slovenskoj dijalektologiji uopšte. Neki od njih poznati su i daleko izvan granica Crne Gore. Jedan od onih koji je ostavio neizbrisiv trag u našoj dijalektologiji, ali koji nije imao sreće da radi u ondašnjim jugoslovenskim slavističkim centrima već je svoj angažman vezao za domovinu koja u ono doba i nije imala adekvatnih naučnih institucija, bio je Luka Vujović. Vujović stoga nije imao ni saradnike ni kolege koji bi promovisali

njegovo djelo, koje kvalitetom ni u čemu ne zaostaje za najboljim ostvarenjima u crnogorskoj dijalektologiji XX vijeka.

Luka Vujović rođen je 30. VIII 1909. godine u Komarnu, đe je i završio osnovnu školu. Gimnaziju je učio u Mostaru i Podgorici (đe je maturirao). Studirao je na Filozofskom fakultetu u Beogradu. „Iako odličan student, zbog učestvovanja u demonstracijama 1932. godine u studentskom štrajku i demonstracijama protiv šestojanuarske diktature 1932. godine bio je isključen iz studentskog doma. Diplomirao je 1934. godine.“¹ Bio je najbolji student u nekoliko generacija i dobitnik Svetosavske nagrade. Kao takav dobio je stipendiju Vlade Poljske pa se usavršavao na Univerzitetu u Varšavi 1935/36. godine na filološkim i lingvističkim studijama. I kasnije će se, 1959/60. godine, usavršavati u Beču i Krakovu iz oblasti sintakse i istorijske dijalektologije. Kako je rečeno, nije radio u slavističkim centrima. Radio je kao profesor u Prokuplju, Osijeku i Kotoru, đe su ga talijanske vlasti otpustile iz službe pa se 1941. vraća u rodno Komarno. Rat je proveo kao aktivni sudionik Narodnooslobodilačke borbe. Nakon oslobođenja radio je kao profesor barske gimnazije (1945–1947), a naredne dvije godine kao profesor podgoričke gimnazije. Nakon toga zapošljava se na Višoj pedagoškoj školi (od njenoga osnivanja 1949) na Cetinju, a zatim na Pedagoškoj akademiji u Nikšiću (do 1963). Godine 1964. prelazi na mjesto upravnika Arhivsko-bibliotečkog odjeljenja Cetinjskoga muzeja. Na tome mjestu ostaće do tragične smrti (u saobraćajnoj nesreći) 8. II 1971. godine.

Luka Vujović služio se francuskim, njemačkim, poljskim i ruskim jezikom, što je očito iz svih njegovih studija. To mu je omogućilo ne samo da prati literaturu na tim jezicima, no i da u svojim istraživanjima koristi uporedni metod. Bio je član Komisije za opšteslovenski dijalektološki atlas, član

---

¹ Luka Vujović, *Mrkovički dijalekat*, reprint izdanje, Savjet Muslimana Crne Gore, Podgorica, 2012, str. 379.

Luka Vujović

Međuakademijskoga odbora za onomastiku, član Jugoslovenskoga slavističkog komiteta i predsjednik Društva za srpskohrvatski jezik i književnost SR Crne Gore.²

Luka Vujović rano se počeo interesovati za dijalektologiju. Interesovanje su mu, po sopstvenome priznanju, pobudili njegovi profesori Aleksandar Belić i Vitold Doroševski. Bavlj enje crnogorskom dijalektologijom smatrao je svojom dužnošću, kako to ističe u jednome intervjuu u *Pobjedi*.³ Zanimljivo, nije se odlučio za opis govora Riječke nahije, uz čiju je granicu rođen, koji ni do danas nije monografski opisan, već za jedan sasvim osoben (ne samo za crnogorske no i za

---

² Viđeti više u: Novak Kilibarda, „In memoriam. Dr Luka Vujović“, *Prosvjetni rad*, 4, Titograd, 1971, str. 4.; „Dr Luka Vujović, profesor“, *Glasnik cetinjskih muzeja*, 4, Cetinje, 1971, str. 177.

³ Pavle Đonović, „Dr Luka Vujović: Crnogorski govori neiscrpno blago za dijalektologiju našeg jezika“, *Pobjeda*, 2478, Titograd, 1966, str. 8.

ukupne štokavske prilike) govor – podaleko i od mjesta rođenja i življenja. „Izbor mrkovićkog dijalekta bila je moja lična želja. Još kao student četvrte godine ja sam uočio osobine ovoga govora po kojima se on znatno razlikuje od ostalih crnogorskih govora. Najprije treba istaći arhaizme kojih je nestalo u našim razvijenijim govorima prije dva do četiri stoljeća (npr. nastavak u 1. licu jedn. prezenta: Ja idu, kažu, kupuju i sl.), a zatim inovacije koje je ovaj dijalekat samostalno razvio (npr. ekavski izgovor dugog jata: dete, lepo, sveća i sl.). Arhaizmi i inovacije mrkovićkog dijalekta mogu se objasniti njegovom potpunom izolovanošću od naših susjednih govora od pada Bara pod Turke g. 1571. pa sve do oslobođenja toga grada 1878. godine. To približno znači: kad bi neko htio da čuje kako su govorili naši preci u daljoj prošlosti, on bi to najbolje provjerio na mrkovićkom dijalektu.“⁴ Kolika je bila Vujovićeva želja da opiše taj govor neka pokaže ovaj podatak: kompletan njegov rad na proučavanju govora Mrko(je)vića spaljen je 1942. Stoga mu se vratio ispočetka i uspio objaviti monografiju koja je i po utemeljenosti zaključaka i po apsolutnoj preciznosti građe (što i nije karakteristika naših dijalektologa) i po novini saznanja koja donosi i po metodologiji bez premca u našoj dijalektologiji.

Ne ulazeći u osobine mrkovićkoga govora koje su date u Vujovićevoj monografiji, osvrnućemo se ovđe na neke karakteristike njegova rada. Na ispitivanju toga govora on je proveo deset godina. Preciznost opisa, ogroman broj primjera kojima potvrđuje brojne autohtone osobine, čak i precizni podaci o broju primjera za pojedinu osobinu, njihova upoređivanja čak i s pojedinim oblicima u okolnim albanskim govorima, apsolutna upućenost u sve jezičke slojeve, pa čak i u leksički, govori o tome

---

⁴ Isto, str. 8. U istome intervjuu Vujović najavljuje rad na opisivanju još jednoga govora – grbaljskoga. Nažalost, nesrećne okolnosti trajno su lišile crnogorsku dijalektologiju još jedne monografije o dosad neopisanome govoru (osim u vrlo kratkim crtama).

da je Luka Vujović na terenu proveo vrijeme kao nijedan naš jezikoslovac prije i poslije njega. Gotovo da se može reći da je svih tih godina živio kao Mrko(je)vić. Iako je riječ o dosta homogenom govoru (liše Dobre Vode, koja je najviše trpjela barski uticaj) koji ne zauzima preveliku teritoriju, Vujović je osobine razvrstavao i tako što je navodio preciznu ubikaciju – za svaki primjer zna se ne samo selo u kojem je zabilježen no i informator koji ga je saopštio. Prisustvovao je mobama, posijelima, porodičnim okupljanjima, svadbama, svakodnevnim kućnim poslovima, razgovarao i s muškarcima i sa ženama, i s mlađim i sa starijim naraštajem, pa se za brojne osobine može naći podatak u kojem se obliku javljaju kod svake od pobrojanih populacija. „Da bih iscrpio svu dijalekatsku građu iz ovog govora, ja sam obišao sva mrkovička sela više puta i zadržavao se u svakom od njih više dana u toku svakog godišnjeg doba, a naročito u toku ljeta. Zato mislim da je ispred mene prošao sav jezički materijal ovog dijalekta i da sam uspio da zabilježim sve ono što je u njemu bitno. Ako se u nekom slučaju naiđe na mali broj primjera, to je znak da ih više nije ni bilo.“⁵ Koliko nam je poznato, podatak iz potonje citirane rečenice kao tačan mogao bi stajati samo uz njegovu dijalektološku monografiju (ograničavamo se na Crnu Goru) i nijednu više. Svi podaci dobijeni su isključivo na osnovu „slobodnih razgovora“ – bez upotrebe kvestionara koji, kako je poznato, ne daju uvijek tačne rezultate. Luka Vujović, analizirajući jezička fakta i samostalno i u poređenju s bližim i daljim crnogorskim govorima te sa srpskim i makedonskim govorima, dolazi do zaključka da je mrkovički govor produkt autohtnoga razvoja u svojevrsnoj izolaciji koja je nastupila osmanskim osvajanjem Bara (mnogo prije islamizacije mrkovičkoga stanovništva). Tako on pokazuje da je riječ o govoru koji bolje nego ijedan drugi crnogorski govor čuva stanje s kraja

---

⁵ Luka Vujović, *Mrkovički dijalekat*, reprint izdanje, Savjet Muslimana Crne Gore, Podgorica, 2012, str. 20.

XVI i početka XVII vijeka (s razumljivim autohtonim inovacijama). „S dolaskom Turaka pojačava se uticaj albanskog jezika na Mrkoviće. Tog uticaja je moralo biti od najranijih vremena, jer su arbanaški Anamali dolazili u Bar, a put ih je vodio preko Mrkovića. No od svega toga biće jače susjedstvo Mrkovića i Anamala i česti dodiri na planinskim ispašama gdje i danas s proljeća i u toku ljeta borave zajedno mrkovički i anamalski pastiri. To je od davnina morao biti jak razlog za pojavu obostranog bilingvizma. Zato se u mrkovićkom govoru osjeća uticaj albanske leksike, iako on nije veliki, i uticaj albanske fonetike i sintakse. Ja sam u ovom pitanju daleko od iscrpnosti, ali je dovoljno ukazati na *skraćivanje neakcentovanih dužina* u mrkovićkom govoru, na *desonorizaciju zvučnih suglasnika na kraju riječi*, na prelaz *lj* u *l*, na *nazalizaciju a, o i e^a* u radnom pridjevu (...), na *udvojenju zamjenicu*, na upotrebu priloga *ge* u funkciji *predloga s nominativom*, na poremećen red riječi u vezi *atribut + imenica*, pa da se takav uticaj jasno vidi. On je naročito morao biti jak u doba islamizacije.“⁶ Obrada mrkovićkoga dijalekta svakako je njegovo životno djelo, djelo koje je mogao valjano opisati samo apsolutno posvećen istraživač kakav je Luka Vujović bio.

Iako je Luka Vujović u pogledima na standardni jezik bio izraziti tradicionalist koji je čak bio protivan zahtjevima o priznavanju zasebnih varijanata unutar službenoga srpskohrvatskog jezika⁷ te iako je crnogorske govore smatrao dijelom širega srpskog korpusa, ne može se reći da je njegov dijalektološki rad platio danak tome tradicionalizmu. Je li taj tradicionalizam bio

⁶ Isto, str. 21. U monografiji o kojoj je riječ Vujović najavljuje i da će se drugom prilikom opširnije pozabaviti rječnikom i akcentom, ali je i taj posao sigurno spriječila smrt.

⁷ Ti su stavovi do izražaja došli osobito u njegovoj studiji „Postanak i razvitak našeg književnog jezika“, *Stvaranje*, knj. 5, 1952, str. 275–287. te u kraćem tekstu „Problemi u jugoslovenskoj lingvistici“, *Spone*, 2-3, Nikšić, 1970, str. 98–100.

svjesni izbor talentovana čovjeka koji je živio u sredini što nije imala ni valjana časopisa u kojemu bi mogao publikovati rezultate svojih istraživanja ili je u pitanju stvarno ubjeđenje – danas ne možemo znati niti je to pitanje relevantno za ocjenu njegova dijalektološkog rada koji je gotovo apsolutno izvan tradicionalističkih pogleda na crnogorske govore. Tradicionalistički su pogledi na crnogorske govore prisutni samo u njegovoj enciklopedijskoj jedinici o crnogorskim govorima⁸, ali je pitanje je li to odraz njegova stava ili Redakcije ili opet odraz vremena u kojemu je ta jedinica nastala. Kako god, crnogorski su govori u toj jedinici neadekvatno prikazani kao govori jugoistočne Crne Gore, tj. onaj njezin dio koji pripada starijoj akcentuaciji (tzv. Stara Crna Gora i Brda). Ona druga polovina Crne Gore, četveroakcenatska, nije obuhvaćena tim opisom, tj. svrstana je u tzv. hercegovačke govore. Prirodno je da u vrijeme kad je pisao tu jedinicu Vujović nije mogao baratati podacima koji su nauci postali dostupni u decenijama poslije njega. Tako se recimo zagarački i komanski govor svrstavaju u tip ozriničkih govora, što nema potvrda u stvarnome stanju, ili se govori istočno od Nikšića svrstavaju u tip govora sa starijom akcentuacijom iako se danas zna da govor Gornjih Pješivaca pripada četveroakcenatskim govorima nikšićkoga tipa. Ima i nejasnoća, poput one o sažimanju vokalske grupe *ao* u primorskim govorima i tako dalje. No ta je enciklopedijska jedinica samo jedan marginalni tekst u inače značajnome njegovu dijalektološkom opusu, pa bi na osnovu nje bilo nepravedno skicirati portret dijalektologa Luke Vujovića. Jedino što bi se na osnovu te jedinice valjano moglo predstaviti jeste stanje u crnogorskoj lingvistici i filologiji uopšte toga vremena.

Kad kažemo da je dijalektološki rad Luke Vujovića oslobođen tradicionalizma, mislimo prije svega na to da nije nasijedao na

---

⁸ Luka Vujović, „Crnogorski govori“, *Enciklopedija Jugoslavije*, 2, *Bosna-Dio*, Izdanje i naklada Leksikografskog zavoda FNRJ, Zagreb, MCMLVI, str. 494–495.

davno postavljene teze o doseljavanju stanovništva u Crnu Goru poslije raznih vojnih poraza na srpskome jezičkom prostoru. Tim migracijama i tobožnjim vezama Crne Gore sa Srbijom preko današnje ševerne Albanije rješavana je pseudodijalektološka „enigma“ o nekim jezičkim podudarnostima između jugoistočnih crnogorskih govora i kosovsko-resavskih ili drugih starijih srpskih govora. Zanemarivši u potpunosti nalaze i zaključke Luke Vujovića, Mitar Pešikan je pune dvije decenije po odbrani Vujovićeve disertacije plasirao (nesumnjivim autoritetom, ali ne i činjenicama) stav da mrkovički ekavizam nije nastavak bivšega ijekavizma već odraz stanja u srpskim ekavskim govorima. Posebno je to došlo do izražaja u Pešikanovoj studiji o „zetsko-makedonskim“ paralelama u glagolskom sistemu đe se govori o tome da današnji „albanski etnojezički prostor raskida geografski kontinuitet“ (između nekadašnje države Zete i Makedonije, Bugarske i jugoistočne Srbije) – kao da se albanski jezik u Albaniji obreo juče. Ili dalje, u istome radu: „Ovdje je posebno važno da mrkovički govor nije usamljen, da ga – prema tome – ne treba posmatrati kao nekakvu migracionu metastazu, nego kao relikat nekadašnjeg govornog tipa karakterističnog za najjužniju zetsku zonu, odnosno kao svjedočanstvo o tome da su nekada pojedine istočnije izoglose izbijale na Jadran.“⁹ Ne zadržavajući se dalje na stavovima Mitra Pešikana, ukazaćemo na studiju kojom je Luka Vujović rasvijetlio neobičnu pojavu mrkovičkih ekavizama. Ta studija i danas, gotovo pola vijeka nakon nastanka, može poslužiti kao primjer valjane jezičke polemike. „U svome članku *К вопросу о происхождении славян северной Албании* (Славянская филология I, 1958, str. 204–205) dr Ivan Popović kaže da je crnogorsko stanovništvo sjeverne Albanije bilo

⁹ Mitar Pešikan, „Neke zetske dijalekatske paralele pojava u makedonskom glagolskom sistemu“, *Makedonski jezik*, god. XXXV, Institut za makedonski jezik „Krstе Misirkov“, Skopje, 1984, str. 118.

ekavsko.“¹⁰ Tako počinje tu nezaobilaznu studiju o inače malo poznatim nekadašnjim crnogorskim govorima u ševernoj Albaniji Luka Vujović. Zatim nabraja ne samo činjenice na kojima Ivan Popović bazira svoj stav već ih upotpunjuje i novima. U najkraćem, to su: slovenske posuđenice u albanskome jeziku ekavske su, ekavizmi mrkovićkoga govora, druge neke osobine koje su mrkovićkome govoru slične s govorima centralne i istočne Srbije, *da + prezent* umjesto infinitiva u Mrkovićima i tako dalje. Uz to ipak dodaje da je Popovićev stav više baziran na pisanju Andrije Jovičevića i Jovana Erdeljanovića o porijeklu Mrkojevića iz južnih srpskih krajeva no na jezičkim ispitivanjima.

Vujović ne nasijeda na prividne jezičke veze niti na nalaze etnografa za koje nije našao potvrde u svijesti ispitivanih govornih predstavnika s terena. Ne odbijajući mogućnost međusobnih uticaja, on kaže: „Ne može se poreći da spomenute sličnosti pokazuju da je moglo biti u prošlosti posrednog dodira između mrkovićkog govora i govora južne Srbije. Ali mi u to nismo nimalo sigurni, jer nema dokaza da je naše stanovništvo od Prizrena preko sjeverne Albanije do Jadranskog mora činilo neprekinutu cjelinu. Podudarnosti kao što su nastavak *u* u 1. l. prez., zatim *zajec* i *zapametim* – arhaizmi su koji su se mogli potpuno nezavisno očuvati i u jednom i u drugom govoru. Ja ne vidim sigurnih dokaza ni u drugim podudarnostima, koje predstavljaju dijalekatske novine, jer su se mogle razviti sasvim nezavisno u oba govora. (...) Najzad, pri poređenju ovih sličnosti u obadva govora nama nedostaje tačna *hronologija*, koja bi bila od velikog značaja za rješenje ovog pitanja.“¹¹ Budući da je bio upućen u stanje u albanskim govorima, Vujović daje i moguće objašnjenje frekventne veze *da + prezent* umjesto infinitiva u

---

¹⁰ Luka Vujović, „Je li postojao ekavski govor u jugoistočnoj Crnoj Gori i sjevernoj Albaniji?“, *Južnoslovenski filolog*, XXVI/1-2, Beograd, 1963-1964, str. 511–517.

¹¹ Isto, str. 513.

mrkovićkome govoru. On, naime, veli kako je ta veza balkanizam, ali taj balkanizam u mrkovićki govor nije mogao doći iz sasvim udaljenoga prizrensko-timočkoga govora niti postoje ikakvi dokazi niti narodna svijest o tobožnjoj migraciji s toga terena u mrkovićki. S druge strane, on ističe kako te osobine nema ni u ševernim albanskim govorima, pa u Mrkoviće ona nije mogla stići ni tim putem. Objašnjenje nudi pretpostavka da je ta osobina u Mrkoviće stigla posredstvom nekadašnjih crnogorskih govora ševerne Albanije koji su bili u dodiru s južnoalbanskim govorima čija je to karakteristika. Ključ za rješenje pitanja postavljenoga u naslovu Vujović nalazi u sudbini jata. I odmah ispravlja Popovićevu tvrdnju. Mrkovićki govor nije ekavski već umjesto dugoga jata najčešće ima *e*, a umjesto kratkoga *je* i uz to izvršenu jekavsku jotaciju (*ćerat*, *ćeskota*, *viđet*, *đever*, *kudela*, *šedet*, *gušenica*, *šedok*). „Da li se na osnovu ovoga materijala o jatu može zaključiti da je mrkovićki govor bio ekavski, odnosno protoekavski (kako kaže dr I. Popović)? Mislim da ne može. Broj primjera s ekavskim refleksom kratkog jata suviše je mali. I, što je naročito važno, ne vidim mogućnost da jedan protoekavski govor u susjedstvu ijekavskih govora postane ekavski u dugim, a ijekavski u kratkim slogovima. A građa o jatu u mome navedenom članku (JF XX) nije mogla dati za pravo Popoviću da mrkovićki govor shvati nasigurno kao ekavski.“¹² U pojavi mrkovićkih ekavizama umjesto dugoga jat Vujović vidi autohtoni proces u kojemu se nekadašnje *ije* razvilo u *e*, na sličan način kao što je u govoru podgoričkih, gusinjskih i nekadašnjih zetskih muslimana dao *i*. Budući da je na osnovu stvarnih uprošćenih ijekavizama teško iznijeti nepobitne dokaze u prilog toj tvrdnji (*vrijeme* > *vreme*), Vujović nalazi heuristički zasnovano rješenje. Nekadašnji oblici *prijenut*, *nijedan* i sl., koji nemaju *ije* od jata, u govoru Mrkovića takođe su dali *e*, što je rezultat istoga procesa *ije* > *e*, jer u Mrkovićima oni glase *prenut*, *nede*^a*n*. Time je stavljena

---

¹² Isto, str. 515.

tačka na pitanje mrkovićkoga ekavizma: „Sada već možemo određeno reći da *ekavskog govora u jugoistočnoj Crnoj Gori i sjevernoj Albaniji nije bilo*. Pri tome mislim na Mrkoviće i Skadar s okolinom. Albanske pozajmice koje navodi Popović mogu poticati i od srpskih ekavaca. Ukoliko bi bile uzete od ijekavaca iz skadarskog kraja, to bi bio dokaz da su te riječi ušle u albanski jezik dok se jat izgovaralo kao nepotpuni diftong (ili zatvoreno e).“¹³ U jednome drugom radu, nekoliko godina prije ovoga koji je citiran, Luka Vujović je proveo mnogo širi dokazni postupak nakon kojega je teško bilo što novo reći o porijeklu i nastanku mrkovićkih ekavizama. Budući da smo na osnovu citiranoga priloga iznijeli najbitnije podatke o tome, na tome se radu nećemo zadržavati, samo ćemo dodati da je u njemu pokazao kako se ekavizacija nekadašnjih ijekavskih oblika u mrkovićkome govoru izvršila od kraja XVII do polovine XVIII vijeka.¹⁴ Pomenimo i još jednu njegovu studiju o mrkovićkome govoru u kojoj je došla do izražaja ne samo Vujovićeva upućenost u stanje u crnogorskim govorima no i njegovo poznavanje albanskih i romanskih uticaja na naše govore, što mu je omogućilo široku upotrebu komparativnoga metoda. Ta je studija bitna ne samo za poznavanje mrkovićkoga govora no i za rješavanje pojedinih pojava koje su uslovljene istim okolnostima kao u Mrkovićima, kakve su labijalizovano *a*, desonorizacija finalnih konsonanata, utiranje razlike između *l* i *lj*, razvoj poluglasnika itd.¹⁵ Zbilja je u našoj dijalektološkoj literaturi teško naći više podataka na manjem broju stranica no što to nudi Luka Vujović.

---

¹³ Isto, str. 516.

¹⁴ Videti: Luka Vujović, „Kako se razvio ekavizam mrkovićkog govora“, *Južnoslovenski filolog*, XXIII/1-4, Beograd, 1958, str. 235–246.

¹⁵ Videti: Luka Vujović, „Jedan periferijski starocrnogorski govor (mrkovićki) u svjetlosti istorije jezika, međudijalekatskih i međujezičkih pojava“, *Naš jezik*, XVI/3, Beograd, 1967, str. 171–192.

Kao što je razriješio pitanje jednoga od najneobičnijih štokavskih govora – mrkovićkoga, tako je i obradio jedno od najmarkantnijih obilježja crnogorskih govora u za našu dijalektologiju kapitalnoj studiji „Istorijski presjek gubljenja glagolske rekcije u crnogorskim govorima“¹⁶. Riječ je o poznatoj osobini crnogorskih govora da se umjesto lokativa uz glagole mirovanja koristi akuzativ s prijedlozima *na* i *u*. Studija je zasnovana tako kao da je nastala iz pera genijalnoga Radosava Boškovića. Uostalom, od Boškovićevih nalaza Vujović i počinje razmatranje u njoj. Ne ulazeći u detalje koji bi nas odveli daleko od namjere da u opštim crtama prikazemo doprinos Luke Vujovića crnogorskoj dijalektologiji, reći ćemo samo da on posrednim putem, preko analize sudbine poluglasnika dolazi do zaključka da je gubljenje glagolske rekcije u crnogorskim govorima započeto još u X vijeku. Uzrok te pojave Luka Vujović vidi u istim onim faktorima koji su do nje doveli u drugim balkanskim jezicima – romanski i albanski uticaj, a onda i rani bilingvizam nakon naseljavanja Slovena na današnji prostor. „Na osnovu svega ovoga dolazimo do zaključka, ako se pođe od činjenice da je gubljenje glagolske rekcije u zetskim govorima prouzrokovao bilingvizam – da se ovdje može jednako ogledati i romanski i albanski uticaj. Romanski uticaj je moguć jedino ako je u Zeti X-XI v. bilo Romana (Vlaha), a albanski – ako je glagolske rekcije u tom jeziku nestalo znatno prije X v., što je sasvim moguće i vjerovatno. (...) Za naše pitanje Romani i Vlasi znače jedno isto iako su se prvi, kao stanovnici gradova i direktni potomci Rimljana, razlikovali po svemu pa i po jeziku od Vlaha, potomaka rimskih kolonizatora i poromanjenih starosjedilaca (prepozitivni član kod Romana, a postpozitivni član kod Vlaha). Ali ono što je bitno za nas – nepoznavanje glagolske rekcije – bila je jezička crta i jednih i drugih. (...) U staroj Prevalitani bilo (je) i

¹⁶ Luka Vujović, „Istorijski presjek gubljenja glagolske rekcije u crnogorskim govorima“, *Južnoslovenski filolog*, XX/1-4, Beograd, 1953–1954, str. 87–126.

Romana i Vlah, i može se vjerovati da je njihov uticaj bio dovoljan da prouzrokuje slabljenje glagolske rekcije u zetskim govorima X v., a kasnije i njeno potpuno gubljenje. Ali je to još prije mogao uzrokovati albanski elemenat s kojim su Sloveni X v., kao sa stočarima i stanovništvom sela, bili u još jačem dodiru nego s Romanima.¹⁷ Navedena se osobina, smatra Vujović, s jugoistoka (od albanske jezičke granice) širila na severozapadne crnogorske govore (četvoroakcenatske) živom komunikacijom među stanovnicima. Sigurno je da je vlaško pokretljivo stočarsko stanovništvo u tome imalo znatnoga udjela. Da se ne bi ostalo na nivou pretpostavki, Luka Vujović je analizirajući pisane spomenike potvrdio primjere gubljenja glagolske rekcije još u spomenicima iz XIII vijeka.

U zaključku ovoga osvrtu možemo reći da je Luka Vujović zadužio crnogorsku dijalektologiju u mjeri u kojoj su to učinili najbolji predstavnici te nauke kod nas. Za razliku od njih, Vujović nije imao sreću da djeluje u većoj sredini koja mu je mogla obezbijediti i adekvatne uslove za rad i adekvatne uslove za plasman svojih rezultata pred naučnu javnost. Ako se uzme u obzir da je umro relativno mlad, da je radio u ustanovama kojima njegova struka nije bila primarna,¹⁸ onda su njegove zasluge još više vrijedne pažnje i pohvale. Najbolji način da mu se Crna Gora oduži jeste da se valorizuju rezultati njegova naučnog rada, rezultati koji predstavljaju siguran temelj za jezikoslovnu montenegristik. Da nije studija Luke Vujovića, lako bi se proturala teza o tobožnjoj ekvskoj izoglosi koja je preko ševerne Albanije obuhvatala i jugoistočnu Crnu Goru. Njegov opis jednoga sasvim egzotičnog govora glavna je prepreka za prodor te teze. A njegova studija o gubljenju glagolske rekcije u crnogorskim govorima nezaobilazno je štivo za crnogorski istorijsku dijalektologiju. I ne samo crnogorsku.

---

¹⁷ Isto, str. 101–102.

¹⁸ Uslove u kojima je radio nazvao je na jednome mjestu „negacijom nauke“.

Citirana literatura:

- „Dr Luka Vujović, profesor“, *Glasnik cetinjskih muzeja*, 4, Cetinje, 1971, str. 177.
- Đonović, Pavle: „Dr Luka Vujović: Crnogorski govori neiscrpno blago za dijalektologiju našeg jezika“, *Pobjeda*, 2478, Titograd, 1966, str. 8.
- Kilibarda, Novak: „In memoriam. Dr Luka Vujović“, *Prosvjetni rad*, 4, Titograd, 1971, str. 4.
- Pešikan, Mitar: „Neke zetske dijalekatske paralele pojava u makedonskom glagolskom sistemu“, *Makedonski jazik*, god. XXXV, Institut za makedonski jazik „Krstе Misirkov“, Skopje, 1984, str. 117–121.
- Vujović, Luka: „Crnogorski govori“, *Enciklopedija Jugoslavije*, 2, *Bosna-Dio*, Izdanje i naklada Leksikografskog zavoda FNRJ, Zagreb, MCMLVI, str. 494–495.
- Vujović, Luka: „Istoriski presjek gubljenja glagolske rekcije u crnogorskim govorima“, *Južnoslovenski filolog*, XX/1-4, Beograd, 1953–1954, str. 87–126.
- Vujović, Luka: „Je li postojao ekavski govor u jugoistočnoj Crnoj Gori i sjevernoj Albaniji?“, *Južnoslovenski filolog*, XXVI/1-2, Beograd, 1963-1964, str. 511–517.
- Vujović, Luka: „Jedan perifernjski starocrnogorski govor (mrkovički) u svjetlosti istorije jezika, međudijalekatskih i međujezičkih pojava“, *Naš jezik*, XVI/3, Beograd, 1967, str. 171–192.
- Vujović, Luka: „Kako se razvio ekavizam mrkovićkog govora“, *Južnoslovenski filolog*, XXIII/1-4, Beograd, 1958, str. 235–246.
- Vujović, Luka: „Postanak i razvitak našeg književnog jezika“, *Stvaranje*, knj. 5, 1952, str. 275–287.
- Vujović, Luka: „Problemi u jugoslovenskoj lingvistici“, *Spone*, 2-3, Nikšić, 1970, str. 98–100.
- Vujović, Luka: *Mrkovički dijalekat*, reprint izdanje, Savjet Muslimana Crne Gore, Podgorica, 2012.